

סיפורים מתקופת השואה ומהווי החיים בקיבוץ לאחר העלייה ארצה

מאת רחל ברנהיים

הסיפורים לקוחים מתוך ספרים שונים שכתבה המחברת ומתפרסמים באתר
פסיכולוגיה בעברית בהסכמתה

ספרים מאת רחל ברנהיים:

- הנהר שנעלם
- האור בקצה המנהרה
- על אדמות נחל פולג
- עגילים במרתף - לצמוח מעולמות נחרבים
- תרז ועוד סיפורים
- עגילים במרתף
- האור בקצה המנהרה כבה
- תרז : ועוד סיפורים

הבוידעם המשותף

עלית גג משותפת הייתה לנו ולשכננו. בגטו התברר יתרונו הגדול. אימי היקרה אישה, זקופת גיוו, גובהה בינוני. את קלסתר פניה המחייכות, מזוויות עיניה הכחולות, עיטר שערה הערמוני השופע, אותו אספה בצמה קלועה כחלת שבת, והצניעה במטפחת לראשה. כיאה בימים אלה העגומים. עיקר יופייה חבוי היה בנשמתה. בידישע מאמע, בעלת הלב הפתוח. בזכותה היינו הכתובת לנזקקים. אנחנו היינו הכתובת לכל מי שבאו לעירנו. בזכותה של אמי היה לנו בית פתוח לכל.

אפרא אגמון, עלם צעיר, זקוף קומה ונאה, הגיע אלינו מבודפשט, שם פעל במחתרת היהודית. לבוש מדים של קצין בכוחות צלב החץ, הצבא הפשיסטי של הונגריה. בזהותו השאולה הוא הציל יהודים רבים בגטו, סיפק להם מזון, והנפיק עבורם בבית דפוס מחתרתי, תעודות אריות מזויפות. השלטונות עלו על עקבותיו והוא נאלץ לברוח על נפשו. הגיע לעירנו בה גרה דודתו. דפק על דלת ביתה, וזו נפתחה בחריץ צר, דרכו אמרה, שהיא לא מוכנה לסכן את עצמה ואת בני ביתה, גם לא למענו. הדלת נטרקה בפניו.

אפרא הגיע לביתנו. (היום חי במבשרת ציון). קיבל עיטור גבורה, הוזמן להדליק נר בטכס. ואנחנו שומרים על קשר. וזיכרונות. אימא פתחה בפניו את הדלת בכל ליבה. הוא היה בינינו כבן משפחה. מפיו שמענו לראשונה על הפעילות, שלו ושל חבריו. ממנו נודע לנו, על עינויי האינקוויזיציה שהיו מנת חלקם של הבחורים האלה, שנפלו לידיהם. הם גילו עוז ותושייה כמוהו, עד שנתפסו. באחד הימים בשוכו מגיחותיו אל מחוץ לגטו, בלא הטלאי הצהוב, שמענו מפיו, איך הם, הבחורים האלה, בבודפשט, הצליחו "לעבוד" על הפשיסטים ההונגרים הקיצוניים. ואיך הוא הוליך אותם שולל. עודנו צועד זקוף קומה, כדרכו, נטפל אליו נער לא יהודי. כמו הגרמנים, נערים אלה טרם צימחו שפם וכבר מכתפים נשק בגאון. הוא הזדנב אחריו ברחוב ואמר לגבו בקול רם: "אתה בכלל לא משלנו. אתה סתם יהודון מסריח. אני יודע, מכיר אותך, אתה גר, ברחוב שלי". הסיר את רובהו מכתפו ובקת דחק בגבו, לעבר פינת הרחוב, שם מסר את אפרא לידי שלושה שוטרים. אלה העטירו עליו דברי שבח, בפניו, על מעשהו הפטריוטי, ושיחררו אותו להמשך פעילותו. אף הוסיפו והרגיעו: "אנחנו יודעים היטיב איך מטפלים ומה עושים עם יהודי מסריח כמוהו .. כש"פרח" הפשיסט נעלם מעיניהם, התחבקו השלושה, ועלזו בשקט, איך גם הפעם

הצליחו להוליך אותם שולל. בבית, הערכנו מאד את אמץ ליבם של הבחורים, במעשיהם. לפני כמה שנים הוענק לאפרא ידידי "אות הגבורה", וגאוותי גברה, לצפות וראותו בין המוזמנים להדליק אבוקה בטכס המרשים ביום הזיכרון לשואה ולגבורה בירושלים.

הגורת החנק סביבנו הלכה והתהדקה. הימים הלכו וכבדו. ההסגר על הגטו החמיר. החיפושים של אנשי האס אס. הלכו ותכפו. קולות מגפיהם המהדהדים בכניסה לשער החצר רבת הדירות, היו הולכים וקרבים אלינו, לא ידענו מה ילד יום. משפחתנו קטנה, נותרנו בבית רק ארבעתנו, אימי היקרה ושלוש הבנות. אימי בעלת התושייה כיוונה את אפרא למזווה מאחורי המטבח, שם ניצב סולם נייד, בעזרתו הוא עלה לבודעם. עליית גג. כאן התגלה יתרונו של היותו משותף לשתי הדירות. בהישמע צעדי הגרמנים בשער החצר, עמדנו הכן, עוקבים. הם קרבו לפתח ביתנו, לערוך את החיפוש אצלנו, אפרא עבר לחלקת עליית גג של השכן, וכאשר יצאו מביתנו הוא חש לעבר הצד של עליית גג דירתנו. כך הוא ניצל הפעם. היה חופשי. יצא את הגטו, נחפז למשימתו הבאה, בלי הטלאי הצהוב, ממשיך בעיסוקיו, מושיט עזרה בכל דרך. דאגנו לו. התפללנו להצלחתו. שמחנו, שהפעם הוא ניצל.

הקץ כבר היה ודאי. אין מוצא. אנחנו סגורים ומסוגרים. אין דרך להימלט. רק השמועות, הן רבות, רודפות אחת את האחרת. אחת גרועה מחברתה. אין מנוס מהקץ. הוא ודאי. והוא קרב...

מתחת לביתנו, היה מרתף, בו היינו מאכסנים דברי חלב פירות וירקות, לפני היות המקרר... ירדנו במדרגות בעקבות אימא, למרתף הבית. אמי היקרה כף טייחים או אחרת חזקה בידה, התחילה לחפור גומה, עזרנו להעמיקה. הוציאה מכיס סינרה קופסה מוארכת, קטנה, בה היו כמה מהעדיים, ששמרה מאז כלולותיה, הסירה מאוזניה את העגילים אותן אהבתי כל כך. אבן האזמרגד במסגרת עלה תלתן מוזהב הבליט את כחול עיניה. היא הוסיפה כמה שטרות, סגרה את הקופסה הקטנה, עטפה בשכבות בדים, והניחה בגומה. כיסינו יחד באדמה התחוחה. יישרנו את התלולית. הידקנו היטב ברגלינו. לטשטש עקבות, בלי מילה. עמדנו יחד. מחובקות. שותקות שתיקות ארוכות. שמענו את מגפיהם של הגרמנים מעלינו. שיני נקשו. רעד אחז בי. עיניי צרבו. אימי היקרה נישקה כל אחת מאתנו, אחר כך הביטו בנו עיניה הכחולות, הטובות, מאריכה, משהה את מבטה, ואומרת לנו: "שיהיה לכן בנותי היקרות במה להתחיל".

מכאן מקור שם הספר: "עגילים במרתף"

זמיר בגטו

הנשים בבית עסוקות. הן טורחות בשקט סביב הכיריים, בוחשות בסיר האוכל מגוונות ככל שניתן בתנאים אלה. בניע ראש מימין לשמאל הן שבות מהמזווה, האכזבה בעיניהן. המדפים ריקים כמעט. המלאי בביתנו הצנוע, הולך ואוזל. אפסה תקווה שאספקה תגיע. ומספר הנפשות בבית גדל. מדי פעם עומד בפתח פליט חדש. הצפיפות גדלה ועמה גם הדאגה. אמי, יחד עם הנשים, בוחשת בשקט בסירים גדולים. אין תלונה בפי אף אחת מהן. גם קולם של הגברים, שכל אחד מהם, בביתו היה "בעל הדעה ובעל המעה", לא נשמע. עד כאן הם ידעו את מקומם. הם היו הסמכות הבלתי מעורערת. המפרנס הבלעדי במשפחה ועל פיו יישק דבר. כאן, היום, הם מיותרים. קולם מכונס בתוכם. כמה פסיעות הלוך ושוב בין החדרים, הם פוסעים חסרי אונים. מן הבוקר. מרגע שפוקחים עיניים. אין מקום עבודה ואין למה להשכים קום, ולאן למהר. גם התפקיד שהעסיק אותו מעבר לשעות העבודה איננו. שותפו ה"ארי" זכה בו מן ההפקר. מה נותר לו. לשם מה עליו לקום. לחיות. ובנו, שתכניותיו וחלום חייו נקטעו, מביט בו, מלא שאלות. מה יהיה אבא. הוא שותק. אחר כך משיב: "שאני אגיד לך, היום, מה יהיה, הלוואי וידעתי בני". סגורים הם בין קירות הבית. הרחק מהאביב, עליו מורה לוח השנה, מהפריחות, וציוץ הציפורים, שנשארו כגעגוע בלב.

כמו מעולם אחר, בא לאוזני קול, יוצא דופן בגטו, שהזכיר לי סיפור מהעבר. בעיצומן של תפילות יום כיפור, פילחה את הדממה, שריקה מחרישת אוזניים. בשקט המעיק נישאו המבטים אל הילד התמים שהפר את קדושת היום. סכנה ארבה לחיי הילד מזעם המתפללים, עד שקם לו מציל ואמר: שריקתו תפתח את שערי השמים ותעורר את רחמיו של האל, והוא יבוא ויושיענו."

נזכרתי בסיפור הזה מימי ילדותי, לשמע קולה הערב של חברתי הטובה. קלסטר פניה היו מאירים וחביבים עם בת צחוק חבויה בפניות עיניה השקדיות. חטובת גוו הייתה, דקיקה, לא הבנתי כיצד בוקעים מתוך גופה הצלילים הנפלאים הנשמעים למרחוק. כמוני, גם בני הבית שלנו, ומבתי השכנים, נמשכנו אל עבר הקול. יצאנו בעקבותיו מהדוחק, שנכפה עלינו, אל הצלילים הבאים כאילו מעולם אחר, מעולם רחוק. זמיר, היה הכינוי שדבק בחברתי חיה. בעבר הייתה שרה בכל מקום ובכל הזדמנות. בטילי החבר'ה הצעירים, שלובי זרוע בשורה חזיתית, לאורך חוף הנהר. בערבי שבת, בתנועת הנוער ובפגישות אצלנו בבית. בקולה הערב נדבקנו לשירה וצרפנו את קולותינו.

משפחתה הייתה בין המגורשים הראשונים מביתם, והועברו לגטו שלנו, במרחק שלושה בתים בלבד. חצרות הבתים הצפופים נשקו זה לזה. הגדרות ביניהן עשויים שלבי עץ, נמוכים מגובה אדם, ובימי מצוקה אלה הם היו לחצר אחת גדולה. שם, עמדה, ליד אחת הגדרות, ושרה. צליל קולה הגיע אלינו, שירתה נוגה, רומנטית. היא שרה על מתיקות האהבה, על הכאב, ועל אובדנה. באזורנו, הרב לשוני, הייתה חברתי, שרה בכמה שפות. היא פתחה בשיר הונגרי, שהיה נפוץ והושמע לפני המלחמה בכל מדינות אירופה. "ביום א' האחרון לחיי, תבואי גם את אהובתי, עטופה (לבושה) שחורים. בין עצי לילך פורחים, תהיי גם את בין הצועדים אחרי ארוני, העטור זרי פרחים. המלווים אותי בדרכי האחרונה". השפעת השיר הייתה קטלנית. האווירה הטרומ מלחמתית הורגשה כבר. שיר הפרידה מהאהוב, סחף עמו גל התאבדויות של צעירים. עד שהחוק אסר את השמעתו בבתי קפה, מסעדות ובכל מקום ציבורי.

בו ברגע זכרתי מעשה שקרה. מקרה יוצא דופן, ונחקק אצלי בזיכרון, כסימן תחילתו של הקץ: ביום בו כבשו הגרמנים את אזור הרי הסודטים, הגובלים עם צ'כיה, הגיעו אלינו הידיעות המרות, המדהימות. רבים מטובי בני העם הצ'כי, משכילים, משוררים, מושכי עט ואחרים, עלו על אחד הגשרים היפים הנטויים על נהר הוולטבה החוצה את העיר, פרג, וקפצו למימי התהום, אל מותם.

הם העדיפו לשים קץ לחייהם ובלבד שלא להיות למרמס מגפי הקלגסים הגרמנים. השמועה על מעשה זה, הגיעה אלינו, ריגשה אותנו עד מאד.

חיה שרה את השיר העצוב, ההונגרי, ואיש לא נשאר אדיש. לא ידענו מה יהיה מחר אבל כבר היה ברור שמשוהו רע מאד צפוי לנו. אחרי השיר הנוגה, היגיע תורו של שיר אהבה צ'כי אחר כך שיר בידיש: "זול זיין", אפשר, (יכול להיות) שאת שאיפת חיי לא אנשים עוד לעולם. אפשר, וספינתי לא תגיע אלי חוף. טוב לי בשנתי. בחלומי - כחול השמיים, הוא כחול עז. כחול מכל כחול".

הד צעדי המגפיים של הקלגסים בשער החצר המאוכלסת הגדולה, הניס אותנו, מהחלומות, מהשירה ליד הגדר. בצעקות ובאלות האיכו בנו ידיים זדוניות, למהר ולהתפזר, לשוב אל הבתים. לצפיפות. למציאות...

הלילה האחרון בבית: ליל ירח במילואו

... דלתות הבית הורדו מעל ציריהן לאפשר חופש תנועה לעשרים הנפשות, מבוגרים וילדים, שהצטופפו בביתנו, קרובי משפחה וידידים, שביתם היה מחוץ לגיטו. הרהיטים הושלכו לחצר והריצפה כולה כוסתה במזרנים, מזרן ליד מזרן. כהכנה לקליטת הבאים אלינו, הוצאנו את המחיצות בארון הגדול, וסידרנו בו את החבילות. חבילה גדולה למבוגרים וחבילה קטנה לילדים. בכל אחת מהן, היו בגד להחלפה וצידה לדרך. חייבים להיות מוכנים... איש לא ידע מה הולך לקרות ברגע הבא...

שילבנו ידים עם אחותי וחברתי נעמי, שגם משפחתה עברה לגור בביתנו, ויחד, בערב, היינו נשענות על אדן החלון הרחב, שותקות שתיקות ארוכות, ומסתכלות בירח שהגיע מבעד לעננים...

" מי יודע" אמרה אחותי "מאין נראה מחר, אם בכלל עוד נראה, את הירח..."

בחושך ראינו דמות אדם מתקרבת. נעמי, חברתה של אחותי, זיהתה את השוטר, ששמר על חנות הפרוות שלהם. הוא קרב, וברגע שראה אותנו לצדה של נעמי, הוא נבהל ורצה לשוב על עקבותיו. נעמי דיברה אליו בשקט. אמרה, שאין לו מה לפחד, מאתנו והוא יכול להיות

גלוי אתנו באותה המידה שהוא גלוי בפניה. "אנחנו כמו אחיות". תוך כדי דיבורה, היא הסירה את שעון הזהב מפרק - ידה, והושיטה אותו לשוטר, שהביט סביבו בפחד ואמר: "תאמיני לי, אני באמת לא יודע שום דבר, לא יודע מה לומר לכם, ולא יודע מה הולכים לעשות לכם. אילו ידעתי, האם לא הייתי אומר לך? אני רק יודע דבר אחד: שאמרו לי ולכל השוטרים, שאנחנו חייבים לקום מוקדם, ולבוא לכיכר השוק, עם הנשק, מחר לפנות בוקר, בשעה שלוש ארבעים וחמש, בדיוק".

זה היה הלילה האחרון בבית..

המשכנו לעמוד על מקומנו. שתקנו. קשה היה להאמין שזה יקרה, אבל נעמי שיכנעה אותנו שהיא מכירה את האיש הזה, והוא אף פעם לא אמר מילה אחת של שקר. התלבטנו מאד. לא ידענו מה עושים במצב שכזה. האם להעיר את אמא, ואת כל המבוגרים, האם להזהיר אותם, שכולם יהיו מוכנים?

בסוף, אחרי לבטים והיסוסים, האזנו לנשימות העמוקות, לקולות הדיבורים מתוך שינה מפיהם של הילדים, החלטנו שלא נעיר אותם. מוטב לנו להניח להם. שישנו עוד לילה אחד בבית...

כי מי יודע איפה נהיה בלילה הבא?

שיא ההשפלה

אזכור לנצה- איך אפשר לשכוח..

" הראוס שנלל! פערפלוכטע יודע": החוצה מהר יהודים ארורים, פוקדים עלינו אנשי האס.אס. חמושים בנשק, בידיהם שוט ופרגול. צועקים תוך הלמות מכות השוט והפרגול הנוחתים על הראש, הפנים על כל חלקי הגוף. מועדים בירידת שלושת המדרגות- מגורשים מהבית, יחד עם בני משפחתנו וכעשרים איש, שהצטופפו עמנו בדירה קטנה, שנכללה בגיטו.

לא שיערתי שיבוא יום ומעשים אלה ייחשבו תמימים לעומת ההשפלות שסבלתי ושנשנים מסוגלים לעולל כך לבני אדם, ללא כל סיבה, מלבד בשל היותנו יהודים.

זרקורי ענק האירו השלט בכניסה לאושוויץ: " ארבייט מאכט פריי" "העבודה משחררת".

במרחק יובל שנים, זיכרוני עמי, נדרתי לספר- לכתוב על שיא ההשפלה...

ראשית הפרידו בין גברים ונשים, אחר כך בין מבוגרים וצעירים, המבוגרים- הישר למשרפות, הצעירים מהם כבני עשרים שלושים – לצד השני, מיועדים לחיות, לעבוד.

נכללתי עם הצעירים. לפי פקודה זרקנו לערמות התואמות את המזודות עם תכולתם, תיקים, לכל אחד הייתה שקית ובה פת לחם, מעט מים, כלי צחצוח, כל אשר היה עמנו, זרקנו לפי פקודות לערמה הנכונה.

באולם מואר כבאור יום, עמדנו ערומות כביום היולדנו, הגיעה עת הפגיעה בציפור הנפש..

שישים שנה חלפו מאז ואני עדיין רואה את עצמי שם, ניצבת בלילה האפל, באולם גדול ומואר כבאור יום. סביבי קריאות רמות בגרמנית ונערי ס. ס. צעירים, שטרם צמחו שפם, חמושים ומסתובבים להם בינינו, ואני נערה צעירה, ערומה, ולכל מקום אליו אפנה, מביטות בי עיני תכלת קרות כקרח של הצעירים האלה, היורים בנו מבטים מלאי שנאה, בוז, ושמחה לאיד. אני עומדת בתור ארוך של נערות הצפויות לאבד את עטרת הראש, את סימן ההיכר האחרון המבדיל בין בת לבת. הגיע תורי. אני רואה את הגרמנים הצעירים, נערים עדיין, וכבר גאים בנשק הנישא על כתפיהם, בעיניהם שנאה. בשאת נפש מגלחים לי את שער הערווה בבית השחי. כמגע קרח היה מכונת הגילוח שנגע בקודקוד ראשי- חלפה בי צמרמורת.. אמרתי בלבי, הורדתם צמות תלתלים, עד כאן, ציוויתי על מוחי. לעולם לא אתן לכם לפגוע במה שחבוי בתוכי מוחי.. אני חייבת לשרוד ולספר מה אתם כעם נאור, עוללתם לנו. אתם פוגעים בחיצוניות שלי, משחיתים את המראה שלי אך נשמתי איתנה. וכל עוד הנשמה פועמת בתוכי, אשמור על שפיותי.

"אזכור לנצח לא אשכח!"

בצאתי מהאולם חיפשתי לשווא את שתי האחיות הצעירות ממני, שהיו ממש לידי. אני לא זיהיתי אותן ואחיותי לא זיהו אותי, עד שהסבנו ראש לזהות ולהזדהות. וכן גם חברותי.

הקרחת בלעה את כל התלתלים והצמות... כל הראשים היו חלקים, זהים..

האם תתכן השפלה גדולה מזו? אכן כך אזכרנה: "שיא ההשפלה"..

שחוק הגורל - הם אף ניצחו: גרמנייה שיקמה עצמה היטב ובמהירות מדהימה..
 מי ייתן והקנצלרית מרקל תצליח לבלום את הנאצים, הניאו נאצים שונאינו.
 כניצולת שואה - מוצאת מעט נוחם בפרסום קורותי, בהרבה שפות.
 ראשית - שידעו ויזכרו את מה שקרה לעמנו. שנית, מעט נוחם לנשמת. עידוד להמשך
 יצירה, כתיבה.

נסיכה לערב אחד

לעבודה כבר לא יצאנו באושוויץ. בין מפקד הבוקר ומפקד הערב, בהם עמדנו שעות רבות,
 במקום אחד מחכות לספירה, דבר שהיה קשה מאד במצבנו הירוד, היו לנו כמה שעות
 "פנויות". לא היה לנו נוף אליו נישא את מבטינו, סביבנו היו רק ה"בלוקים" המלאים אלפי
 נערות ונשים ולא היה דבר לעסוק בו, להרגיש שאנחנו עוד בחיים.
 בשובי ל"בלוק", עייפה אחרי העמידה הממושכת במפקד, אני מטפסת כרגיל לקומה
 השלישית, למקומי. אנחנו שוכבות עשר או אחת עשרה נערות, נשים, צפופות על דרגש,
 שהיה קצת יותר גדול ממיטה זוגית.
 אם אחת מאתנו כבר לא יכלה לשאת את הלחץ בצד, מהקרש הקשה עליו שכבנו, כולנו
 היינו חייבות להסתובב יחד אתה, בי היינו כמו סרדינים בתוך קופסה, לחוצות אחת אל
 השנייה.

ראיתי שעל כל הדרגשים הסתדרו הנשים באותו סדר, בלי שאיש קבע זאת מראש.
 הבנות, הנערות, התמקמו על הדרגש העליון, הנשים הצעירות בדרגש האמצעי, והדרגש
 התחתון, כמו קומת הקרקע בבית רב קומות, השמור לרוב, לבעלי הבית המיוחסים, נשאר
 פנוי לנשים המבוגרות בינינו.

יום אחד, בשובי מעשיית הצרכים לתוך דלי בתוך הצריף, התחלתי לעלות למקום משכבי,
 ידי אחזה בעמוד הדרגש, ורגלי כבר הייתה על השלב של הדרגש הראשון, כשלפתע
 שמעתי קולות ועצרת. בין הנשים התנהלה שיחה שקטה. הן דיברו בשלווה אלוהית,
 ועוררו את סקרנותי. ידעתי שזה לא הוגן, בעבר שנאתי את אלה המצותתים, אבל פה הכל
 שונה, אנחנו חיים בעולם אחר.

אני נמשכת מוקסמת אל הפה המדבר, ממנו חולפות עיני ועוברות על פני הנשים, מאחת
 לשנייה. הן נשענות כולן על הצד, עיניהן המצועפות מביטות בערגה ובציפיה באשה שהיא

הדוברת. היום היא המאושרת, זהו יומה הגדול, לו היא מצפה, והנה הגיע תורה. היום היא הגיבורה הראשית, היא המספרת וכולן מקשיבות לה, אחרי המילה הראשונה אני מזהה אותה. אין לי ספק: היא ייקית שורשית.

היא פונה אלינו בנימוס, ומבטיחה לשתף את כולנו בתכנית שלה, ולשמוע את ההצעות של כל אחת מאתנו, לגבי כל פרט.

השאלה הראשונה היא מה היא תלבש הערב, כמארכת בנשף שהיא עורכת לכבודנו, בביתה. האם היא תבחר ללבוש לקבלת פני הבאים את שמלת הברוקד בצבע היין, ההולמת אותה, היא שואלת, וידה האחת מושטת, כמו אווזת ממש בבגד, ומראה אותו לנשים, אחר כך היא מקרבת את השמלה אל גופה, " או אולי עדיף שהיא תלבש את שמלת הקטיפה השחורה. השמלה נבחרה והמלתחה נסגרה. אצבעותיה מגלגלות את מחרוזת הפנינים ה"אמיתיות" סביב צווארה, וכולן רואות איך היא משתקפת במראה...

בשלב הבא מתארת האישה את הכלים היקרים מפורצלן, שהיא עורכת על השולחן. "עכשיו", היא אומרת לנו, " אתן רואות את הקופסה המרופדת קטיפה ירוקה ובה אני שומרת את הסכו"ם העשוי כסף טהור. עיני כולן נוצצות למראה הכלים.

הורדים האדומים ממש חיים לנגד עיני המאזינות, וכדורי הגיפסניות, כטיפות שלג מרצדות ביניהם, באגרטל מפואר, הניצב באמצע השולחן. הכל ממש ממש, ממש...

רגע השיא מגיע. הן יושבות סביב השולחן, עוצמות את העיניים ומלקקות את השפתיים, שואפות, מלוא הריאות, את ניחוח הצלי הנפלא...

"הראוס שגל! פרפלוכטע יודה!" – מתפרץ האס. אס. הגרמני לפתע לצריף - "מהר החוצה, יהודים ארורים!" – וחלום הנשף נגוז...

קבלת שבת באושוויץ

מתוך הספר: " האור בקצה המנהרה כבה" – סיפורים קצרים על השואה, עמוד או שניים, הוצאה לאור " משרד הביטחון- ההוצאה לאור".

בצריף הגדול המכיל אלף נשים, על דרגשים בשלוש קומות, קרש עץ לא מהוקצע, ללא מזרן או סדין..מתהפכת מצד לצד על הדרגש הקשה, בצריף מספר תשע באושוויץ.

מביטה לעבר שכנותי הרובצות סביבי ולא רואה את סופו של הצריף הגדול, המכיל אלף נשים. על כל דרגש מצופפות עשר או אחת עשרה נערות נשים. לנגד עיני, מולי רואה את הנערות, בקומה השלישית רובן בגילי...

מבטי נמשך כאבן שואבת לעיני התכלת הגדולות, המוכרות לי, שהרצינות בהן נמוגה לפתע. להרף חיוך קצר, פוגשת את מבט עיני ומזהה אותי. אני נרגשת לזהותה: זאת אכן רבקה'לה! הנערה הבלונדית הענוגה, כמדריכה בתנועת הנוער עזרתי לה, לקרב את האגודל לזרת, כאות וסימן שהחזק תומך בחלש, בשעה ששרנו את ההמנון שלנו.

מבטה שב להיות רציני, הוא תקוע בי, אי שקט ממלא אותי: האם היא מאשימה אותי או כועסת על דברים רבים ששמעה ממני, על הצורך להיפתח לזולת, לתת אמון באדם, באשר הוא אדם, ואולי זו אני שטעיתי והתעיתי גם אותה, שנטעתי בליבה את האמונה בעולם טוב יותר, את התקווה לעתיד שונה...

זה היה ביום שישי הראשון בו הגענו לאושוויץ. אחר כך כבר לא ידענו באיזה יום אנחנו חיים. יחד עם דברים רבים - אבדו לי - לנו, גם מניין הימים... במקום הזה כאן, בו לא היה ערך לחיי אדם, אבדו הזמן ומשמעותו.

הגענו בערב הקודם. החשכה נסוגה מהמקום שהואר כבאור יום, בזרקורים ענקים, שסרקו את השמים האירו את השטח, את השלט: "העבודה משחררת"...

כמו אוטומטים עברנו את המסלול המשומן היטיב, בסרט נע... עברנו את כל הסלקציות: מי למשרפות ומי לחיים... בתחנה הבאה פשטנו את בגדינו לפי פקודה. היינו עירומות לחלוטין, התער בידי הקלגסים גילח שערות ערווה, בית השחי. חשתי בקור התער על קדקוד ראשי נדרתי- ציוויתי על מוחי: "עד כאן"...

קצצתם, התלתלים הצמות- אל תוככי מוחי- נדרתי- לעולם לא תגיעו. אני חייבת לשרוד ולספר.

ביום שישי הראשון שם, מחשבותיי ולבי עוד היו בבית. לנגד עיני ראיתי את אמי היקרה, את ידיה הטובות המסתירות את פניה היפות, כמנהג הנשים בשעת קידוש השבת, והיא מברכת על החלות ומקדשת את נרות השבת, ופתאום הבנתי. נעניתי לחיוכה העצוב-עגום של רבקה'לה, ומבטה המצווה עלי להמשיך. קמתי מעל הדרגש, בניע ראש קל הזמנתי את חברותי.

אט אט הן ירדו מן הדרגשים, לכולן ראש תינוק תמים, ראש מגולח אחד דומה למשנהו. הן פונות אחת אל השניה כדי להזדהות, בחיוך מלא עצב.

הן יורדות מן המקום עליו רובצות, וקרבות למשטח, שבין שורות הדרגשים, ליד חדרון קטן של השומרת על כל הבלוק. נענות להזמנה ברצון ומצרפות את קולותיהן בשמחה: "תחזקנה ידי כל אחינו", אנחנו פותחות בשירה אדירה ושרות שירי שבת ושירי געגועים למולדת, כשרויות בעולם של חלום.

שער הצריף נפתח בפראות, אחד השומרים איש ס.ס. חמוש, האלה, הפרגול, מונפים בידיו, בא בריצה חורק שיניים, לסתותיו טוחנות בזעם, האלה שורקת מעל ראשי הנשים, והמהלומות נוחות עלינו בכל העוצמה. מפוחות אש בעיניים, על הפנים, על הידיים ובכל הגוף, כמו אש גיהנום, אבל השירה נמשכת.

רק ברגע שהאחרונה בבנות קורסת תחתיה, פצועה כולה, שותתת דם, רק אז נדמה גוועת השירה.

ההיסטוריה אולי תציין את האירוע הזה כקבלת שבת" יוצאת דופן, שנערכה במרחק של דורות, על כוכב אחר?! באושוויץ בצל המשרפות...

הנהר שנעלם

"נהר האודר הוא קפוא וקרוב מאוד אלינו. עלייך רק לחצות את הנהר ואת תהיי חופשיה. בעברו השני של הנהר שולטים כבר הרוסים."

הזיותיי נקטעו לפתע. גם הפעם הייתי בורחת אל ביתי ושבה ויורדת במדרגות בפעם האחרונה בקריאות זירוז, נדחקת עם ההמון לעבר מקום הריכוז ולא היה אפשר להביט לאחורי, עוד פעם, להיפרד.

זה היום השמיני לצעדה. הסיפור על הנהר הקפוא מפיו של הגרמני החזיר אותי אל קבוצת הנשים, אל החמישייה עמה צעדתי, השומר שלדבריו האזנתי צעד לדינו, הוא היה אדם מבוגר שסמך על להקת כלביו המאולפים ובעזרתם חלש על חלק מהשיירה בה צעדנו, מאות נערות ונשים.

הקיצונית בין החמש שצעדו לפני היתה צעירה שהכרתי מהבית. היא היתה תמירה ובהירה, כחולת עיניים, שתלתליה הקצרים בצבצו בשולי המטפחת שקשרה לראשה בחן רב, וכאילו דבר לא פגם ביופיה. ברוב שעות היום היה השומר צועד בקרבתה. שמעתי אותו

פעם מספר לה שבהביטו בה הוא רואה את בתו, כה רב הדמיון בין השתיים, ובלוטות הרוק שלי כאבו כשראיתי איך הוא חולק עמה יום את הכריך שהיה מקבל בהקצבה. שמונה ימים הלכנו וליקוק השלג היה מזוננו היחיד. פעמיים הגיעה עגלה ואיכר שעמד עליה ספר לידי כל אחת מאתנו שבעה או שמונה תפוחי-אדמה שהיו עטופים שיירי הציר. בלעתי אותם כפי שהיו, עם הקש והקליפות יחד.

במפקד הבוקר, אחרי הלינה באסם באורווה ברפת או בכל מבנה נטוש, ראינו את מקומן של הנעדרות. נשים שמצאו מסתור בקש נדקרו שם ואלו שכשלו באפיסת כוחות נורו במקום.

ראיתי את רגלי הצועדות בחמישייה שלפניי ומבטי ליווה את קומתה של הקיצונית, שאליה כווננו דבריו של השומר. ראשה הנאה נע לתשובה שלילית, חושי הרדומים נייערו בי. הרוח התגברה והכבידה עד ששמעתי את דבריו שהיו מגיעים אלי כמלים מרוסקות, בהן היה משכנע אותה לברוח. השומר היה מבטיח לה שאם יאלץ הוא יירה באוויר ויאפשר לה להתחמק. בקושי שמעתי את הצעירה, שהשיבה שהיא תמות מפחד ברגע שתישאר לבדה. הגרמני לא וויתר, וככל שהתעקש לשכנע את הצעירה התחלתי להאמין למוצא פיו. מה יש לה להפסיד, היה שב ואומר לה, מיום ליום היא הולכת ונחלשת, ולאן. והיא חזרה על פחדיה, היא לא תלך לבדה. אז בעל כורחו הצליח הגרמני, ומה שאמר, ככל שנשמע תמוה, היה משכנע אותי. ברצון היה הוא עצמו מצטרף אליה ובורח עמה, כך אמר לה, אבל השתהה, הוא יודע שהרוסי הראשון שיפגשם יירה בו.

כאילו לא רעבתי שמונה ימים בהם הייתי מלקקת את השלג. מלאתי כוחות ותקווה. הידיעה שרק נהר קפוא מפריד ביני לבין החופש. שיתפתי את שתי הצעירות מהחמישייה שהיו לידי ושעמן התיידדתי ויחד התחלנו לתכנן את הבריחה. צדק הגרמני בדבריו, מה כבר נפסיד אם לא נצליח. הקור המקפיא כיווץ את פני והכביד על הדיבור. כדבר ראשון בתכניתנו החלפנו את השמות. מעכשיו הייתי לילי, יפה שמה הוסב לאולגה, וחנה היתה אנה. היינו מפריזות ומשתמשות בשמות החדשים להתרגל ולהגיב עליהם בלי שהיות.

במקום בו נולדתי דיברו בכמה שפות, בגרמנית פחות. לאולגה היתה תעודת בגרות בגרמנית, והיתה הבוגרת בינינו. הסכמנו שרק היא תדבר, אם ניתקל בגרמנים.

לא ידענו איפה אנחנו, באיזה מקום על המפה, ומה הכיוון הנכון שיוליך אותנו לנהר. מה נעשה אם נפגוש באזרח גרמני או בחיילים. הסכמנו בינינו על תוכנית, צירפנו מלה למשפט עד שסיפור הכיסוי נראה לנו אמין ומשכנע: נמלטנו מפחד הרוסים כשקרבו לאזור מגורינו

כי היינו הונגריות פשיסטיות נאמנות לפיהרר. בטלטולים הרבים שעברנו היינו מתאכסנות במקומות שונים עד שנשארו בלי פרוטה, ואפילו את בגדינו גנבו, מה שעשוי להסביר את המראה שלנו. סמכנו על אולגה שהיא תוסיף מדמיונה.

בתום יום ההליכה היו משכנים אותנו ללינה בחווה נטושה. השומרים וכלביהם זכו בבית של בעל האחווה ואותנו צופפו לתוך הרפת, לאורווה או לאסם.

ימי החורף הקצרים הפחיתו את שעות האור והצעידה ואיפשרו לנו שעות רבות של אפלה שיועילו לנו לבריחה. כשנכנסנו הפעם לחווה, סקרתי היטב את מה שסביב חקקתי בזכרוני את הגדר הפנימית הנמוכה, את הגדר החיצונית ועליה מחטים דוקרניים של חוטי תיל ואמדתי את המרחק מהכביש ממנו באתי עד לאסם אליו הגענו. ראיתי את ידיו של השומר משחררות יתד מהלולאה שהיתה סוגרת את האסם ושמחתי לראות שאיננו נעולים על מנעול. מה שהיה בכל ערב שב על עצמו גם הפעם. ברגע שסגרו עלינו את האסם היו הנשים כעדר פרוע, היו נדחקות פנימה ודוחפות זו את זו וצועקות, ובמרפקים היו מפלסות לעצמן דרך להגיע למקום טוב, רחוק ככל האפשר מהשער שתחתיתו היתה פרוצה ומשם היו חוזרים משבי רוח מלווים פתיתי שלג. המאושרות שבהן שהיה להן כוח הצליחו לטפס ולהגיע עד לחבילות החציר היבש שהיה על משטח מוגבה, ושהיה מקום מוגן.

רבצנו ליד הפתח והיינו אדישות לתכונה לקראת הלילה. ראיתי את הכלים שהציבו לעשות בהם את הצרכים ומצדו השני של הפתח היה ארגז. קמתי ממקומי לראות מה יש בו ומאחורי צעקו הנשים ובעיניהם שמלאו פחד היו אומרות, האם לא נאה לי לנהוג כמו כולן, וידוע שיציאתי מהאסם תזעיק את השומרים ואת הכלבים, אמרו. אחר כך באו אלי כמה מהן והתחננו שאחוס עליהן. היינו מתעלמות מדבריהן. קרבנו שלושתנו אל הארגז הכלים שבו מצאנו סליל חבלים בהם הידקנו את נעלי העץ לרגלינו. מתוחות היינו, נלחצות אחת את רעותה וידענו שעלינו למהר ולנצל את שעות הלילה. אולגה מצאה פטיש בארגז ואני חיפשתי את השכנה שלנו מהבית. זחלתי אליה ובלחש שיתפתי אותה בתוכניתנו, אם לא יהיו יריות יהיה זה סימן שניצלנו, ונחכה לה בכביש, הבטחתי...

דיבורים ושיעולים היו נשמעים כל הלילה עד עלות השחר. מדי פעם היתה מגיעה אשה אל הכלי. כשסיימה היתה עוצרת לידנו והיתה מביטה בנו בפליאה. היינו מוכנות לדרך וידעתי למה אנחנו מחכות. הייתי הצעירה בחבורה ואמרתי שאני מוכנה להיות הראשונה לצאת מהאסם. אולגה קמה והלמה בפטיש על היתד שסגר את השער והנשים חידשו את צעקותיהן, כמה מהן קרבו אלינו בשידול ובדברי נועם, התעלמנו מהן. כל אחת מאתנו

בתורה הלמה בפטיש. לפתע, בחריקה חלודה וצורמת נפער השער אל הלילה, השתיק את הנשים כולן ועצר את נשימתי, כאילו תער פילח את מוחי.

הייתי ניצבת שם ובעיני רוחי ראיתי את השומרים ונשק דרוך בידיהם והם הולכים וקרבים אלי ומכל העברים הגיחו הכלבים שלופי-ניבים כשנהבים ענקיים ועוד מעט יתחילו לשסע את גופי. נרעדתי בפחד. הרגע התארך. נצח חלף. ניצבתי בפתח ובמוחי עדיין מהדהדת הירייה שטרם נורתה.

קידמתי נעל עץ אחת אל מחוץ לאסם והיא חרקה בשלג הקפוא. לי כבר אין דרך חזרה, חשבתי בלבי. עוד צעד והייתי בחוץ. רגלי צעדו כמאליהן, אחת אחרי השנייה, וגופי היה נמרח על קיר האסם בעקבותיהן. למה הם מחכים, שכבר יבואו הכלבים וייגמר הכל, הגיתי או אמרתי בקול. השקט היה מקפיא ולפני שניתקתי עצמי מקיר האסם ראיתי את חברותי בעקבותי.

חצינו את החצר ללא הגה. עברנו את הגדר הפנימית, ואחרי הגדר החיצונית צנחנו לתוך השלג שרוטות מהתיל הדוקרני.

לפני השתרע נהר האודר הקפוא, פרוש כסדין ענק שהיה מכסה את החווה, את הכביש, דוחק בבתים ונמשך הלאה ופרחי-הקרח עליו היו מתנצנצים בבוהק הלובן, ואני הייתי מטיילת לי ולהנאתי, ידי שלובה בזרועה של אחותי, לאורך הטיילת. חשתי בקור הנמס על פני כשהתעוררתי וחברותי היו משפשפות את פני בשלג, הייתי מביטה לתוך עיניהן, לא יכולתי לדבר וחשבתי בלבי, אף שמעולם לא האמנתי באלוהים, הפעם אני ממש מתפללת לכל מי שרק יכול, שיבוא ויראה לנו את הדרך אל הנהר.

עמדנו בכביש זר וקר. היינו חופשיות, ללא החמישייה, ללא השומרים וכלביהם. והשמחה בוששה לבוא. חיכינו קצת, אולי גם השכנה תצליח ותגיע. לידינו ניצב עמוד ועליו שלטים. שלושה היו ואף אחד לא הורה את הכיוון לנהר.

בחרנו בדרך היער שקיצרה את המרחק לכפר הסמוך. אפילו היינו מכירות את מפת השמיים מעלינו, לא היינו יכולות להיעזר בכוכבים כי הם אבדו מעל העננים הכבדים. נכנסנו ליער, השלג שרבץ וכיסה הכל כאילו היה בעוכרנו, הוא טשטש את השבילים ביער. הלכנו לאט והשלג היה חורק עם כל פסיעה ואנחנו היינו ערות לכל רחש. ניחשנו את השביל בו בחרנו לפי המרחק בין העצים. לפתע נבהלתי, שמעתי קולות אדם בודד, וכבר דימיתי לחוש את הזרועות שיוליכו אותי ישר לידיהם של אנשי ה.ס.ס. אבל לא היה מענה. הסיסמה – כך חשבנו – לא נענתה. החששות גברו, וההליכה בשלג היתה קשה, הוא היה

מצטבר לעקבים גבוהים שהכבידו על התקדמותנו, ולא אחת איבדתי את שיווי המשקל וצנחתי לשלג.

חשתי כמי שתועה במבוך שבקצהו המלכודת. העצים היו הולכים ומצטופפים סביבנו והיו מעבים את האפלה. עד לסנטרי שקעתי בשלג עמוק שנערם ליד עץ ובו השארתי את אחת מנעלי העץ ובהמשך הדרך היתה רגלי השמאלית עטופה חותלות מסמרטוט. בדרך עצרנו לעתים קרובות, מנסות לנחש את השביל. עייפתי והיינו עוצרות לנוח, וזיעה היתה מכסה אותי מהמאמץ, הייתי משתרעת על השלג, חופנת ממנו בידי ומלקקת אותו להשקיט את בטני המהמה, להרוות בו את צמאוני ולצנן בו את פני, אחר כך הייתי משפשפת היטב את כפות רגלי, להאיץ בהן מעט חיים.

שכבתי פרקדן ועיני הפקוחות בשמים המאפירים. לפתע נפרמה לנגד עיני פרוות צמר הכבשים שהיתה פרושה על הכל, הבדים נקרעו ממנה פיסות פיסות והתעופפו לכל עבר, מפנים דרך לירח שיצא במלואו, והוא נשקף כמו בפרצוף של בולדוג ומאיים לחשוף אותנו ולהסגירנו לידיהם.

לקול רחש קל ולצל ענף שנע היינו אחוזות פחד, והיינו עוצרות. עוד מעט, חשבתי בלבי, רק עוד מעט ונגיע לנהר. באפיסת כוחות הייתי מוטלת על השלג לשאוף אוויר ולנוח. בקושי היינו מדברות בינינו. אולגה הייתה מתלוננת שלא שמענו בקולה ולא הלכנו בדרך שהיא הציעה, ועכשיו אנו כתועות ביער, ורק אנה, כמו תמיד, היתה מעודדת. לא ייתכן, חשבתי, מנסה להיות הגיונית, לא ייתכן שיש כאן יער-עד, וסוף סוף יגיעו פעם לקיצם שלושת הקילומטרים שהבטיח לנו השלט בכביש, ושם נעמוד בוודאי אל מול הנהר הנכסף. העצים החלו מתרחקים זה מזה והם הלכו ודללו והובילו אותנו לקרחת יער. לפני שחצינו אותה עצרנו לנוח. קמתי מהשכיבה וכשישבתי ופקחתי את עיני נבהלתי. רק לא לאבד את השפיות, חשבתי, והתחלתי צובטת את עצמי להיווכח שאינני הוזה. חשתי בידה של אנה שהיתה מלטפת את ידי להרגיע, כמו בכל פעם שהיתה שומעת את קיבתי תובעת את שלה בקול. זכרתי סיפורים על פטה-מורגנה וחזיונות תעתועים, ובינתיים חשבתי לשמור לעצמי את מה שראיתי. היינו עוצרות לנוח לעתים קרובות, לבקשתה של אחת מאיתנו. ברגע שישבתי נמשכו עיני אל משהו שהיה נראה באופק, רחוק. בחנייה הבאה כבר יכולתי להראות גם לחברותי את הקו הגלי העובר לרוחב בין העצים ונראה כצללית, כמו מתאר של שרשרת גגות. במנוחה הבאה כבר הזדקר גג של כנסיה והוא שהיה המצפן שכיוון אותנו בהמשך הדרך.

היער שפלט אותנו מקרבו הלך ונסוג ובדמדומים הראשונים נחשפו בתים שהיו מפוזרים בפאתי הכפר, כמו היו אלה איים בתוך ים ערפילי שהפריד ביניהם. קרבנו לרחוב הראשי, הצצנו בחצרות והיינו כמו אומדים את הבית ומנסים לנחש, את שלוותו של מי נפר עם בואנו. מי, אם בכלל, יפתח את ביתו ויקבל אותנו. מלאתי ספקות. הרעד בידי הקשה עלי לשפר ולקשור את המטפחת שלראשי, ראיתי את חברותי, הבטתי על עצמי וחשתי בגירוד העז כשידי היו מהדקות את השמיכה שעטפה את גופי.

עיני התמקדו בפתח הבית מולו עמדתי, לבי שהחסיר פעימה דפק בעוז והיה הולם כמו נקישותיה של אולגה בדלת. "וער אסט דורט" 'מי שם' נשמע קולה של אשה. "ויר פליכטלינגה" 'אנחנו פליטות' השיבה אולגה, שידינו אחזו בה מכל צד. "אום גוטס וילן" 'אלוהים אדירים' ספקה כפיה האשה בפתח. אחר כך היתה תומכת ראשה בשתי ידיה ונעה עמו מצד לצד, שפתיה היו ממלמלות תפילה שבסופה היתה מתווה את הצלב, והזמינה אותנו להיכנס.

לבנה חמה שהיתה מונחת לרגלי השיבה את רוחי. האור היה מסנוור, המטבח נקי, ועל השולחן הונח לחם כפרי ריחני שהיה מגרה את כל חושי. מאי שם צצה חמאה ולידה מרקחת פירות וקנקן קפה, וברקע הגיע אלי קולה של אולגה המזהירה אותנו שלא למהר ושלא להתנפל.

ראיתי את פני האשה שהיו חרושות קמטים, ושהיתה מביטה בנו, ועם הרעב שקרקר והמה בבטני עלה מתוכי וצמח והלך גוש קשה שהיה תקוע וחוסם את גרוני. נשכתי את שפתי וראיתי את אולגה לוגמת לגימה ואיננה מסירה את מבטה מהאשה שישבה ממולה. האזנתי לדבריה של אולגה ומהבעת ההשתתפות בצערנו שניכרה בפניה של האשה קיוויתי שסיפור הכיסוי שלנו יתקבל לבסוף. כמצטדקת אמרה האשה, שביתה כבר מלא פליטים, קרובי משפחה, אבל היא לא תפקיר אותנו.

כבשורה משמים היתה לנו העובדה שיש כבר פליטים בכפר, דבר שיכול לאמת את גירסתנו. אצבעותי היו אוחזות בספל הקפה, הייתי לוגמת לאט, מתקשה להאמין המתרחש. ראיתי את האשה עוטה על גופה צעיף צמרירי שהיתה מתעטפת בו עד למעל לראשה ויוצאת בחיפזון היתה רצה אל מעבר לכביש, שם נקשה בחלון ושמעתי אותה ודבריה קרבו אלי עם הרוח: "מריה! מהרי ופתחי, שוב הגיעו פליטים".

ה"גריס גוט" 'יברכך האלוהים' קפא על שפתיה של השכנה כשעמדנו בפתח ביתה. במה היא חושדת, חשבתי בלבי, ולא הסרתי מבטי ממנה. גופי כבר הפשיר והייתי שבעה

וסקרתי את המטבח הגרמני המטופח והמסודר והייתי מאזינה לאולגה, ששבה וסיפרה את סיפורנו הבדוי, כפי שסיפרה אותו בבית הקודם. האשה הביטה בנו ואולגה היתה מצביעה על המראה שלנו והיתה מסבירה שהוא התוצאה ממה שעבר עלינו בדרך הארוכה וביקשה להלין אותנו במקום אחר, עד שנחליף בגדים ונסתדר. אולגה היתה מדברת ודבריה היו מעוררים את מליוני הצאצאים שהיו תובעים את שלהם בעקצוצים פעילים בכל גופי. חששתי לפעול נגדם וקימצתי את ידי באגרופים שאף גירוד קל לא יוכל להסגיר. מה יהיה פלטה מריה אנחת ייאוש, "פליטים ופליטים ואין קץ למלחמה". היא מיהרה להצטלב כשצורר מפתחות בידיה, יצאה מהבית וביקשה שנצטרף אליה. לאור הדמדומים הלכנו אחריה בחצר, עלינו שתי מדרגות ונכנסנו לחדרון קטן שהיה משמש בעבר את השוער או את העוזרת ושהיה לנו כארמון. על השידה היה ארון והשעון עליו הבטיח שבקרוב יעלה השחר על יום חדש.

המיטה והחדר עטפו אותי בחום נעים ובקושי פקחתי את שמורות עיני, כשזכרתי לפתע שעלי להיפטר ומיד מהמספר שכמו תליון עור היה תלוי עדיין על צווארי. ראיתי אותו נבלע באש וברגע שטרקתי את דלתית התנור על הלהבות, שבה והופיעה בפתח האשה וצורר בגדים בידיה. מתחמקת ממבטה, הושטתי ידי לבגדים. מה היא ראתה ומה היא חושבת עלינו, התחיל הספק מכרסם בי, וחלום החופש, שנסוג מאתנו לראשונה כשאבד לנו הנהר הקפוא, היה לארמון גדול שקרס לפתע והתחיל מתפורר וגרגריו היו חומקים מבעד לכל הפתחים.

שכבתי ערה והאזנתי לחברותי שניסו כמוני לנחש מה יביא לנו המחר, עד שהעייפות הכריעה אותי. על השידה צילצל שעון מעורר, קפצתי מהמיטה שלא לאחר לטיול עם הכיתה. עוד אמא קולעת את שערותי בצמה ואני משיבה בחיוך, החלה המראה נעה, סובבת על צירה, עד שהיא נסוגה ומראה שנייה מופיעה לפנייה וזו היתה נדחקת ממקומה מפני מראה נוספת שהיתה הולכת וגדלה, עד שכיסתה את השמים והיתה מסנוורת בכל צבעי הקשת. ואני חיפשתי ולא מצאתי את אמא ובוכה בקול הייתי בורחת מפני הגרמני החמוש, רצתי בכל כוחותי כי הוא נעץ בגבי את כידוני-עיניו ולא הרפה עד שהגעתי לדרגש שלי.

"פליטות מהונגריה" – "מהקרפטים הסמוכים לרוסיה באו" – "נערות נאמנות לפיהרר" קריאות אלה העירו אותי. מיהרתי להסיט את הווילון, מסמרים ריתקו אותי למקומי ומכווצת כולי אבד לי האוויר לנשימה, למראה החצר המלאה נשים ילדים וזקנים. כמה מהם הביאו עמם סיר ובו תבשיל מהביל או חבילה. קשרתי למותני את הבגדים שלא

התאימו, מיהרתי לכסות את ראשי במטפחת ויצאנו יחד ועמדנו מול העיניים השואלות. הם פנו אלי עד שרמזתי להם שאינני מבינה. אולגה בירכה אותם ב"בוקר טוב" בשפתם והם היו ממטירים עליה את שאלותיהם, בחוסר סבלנות, וכמו שכחו את הנימוס המחייב, נכנסה אשה אל דברי חברתה. הם שאלו, אם נכונות השמועות שהגיעו אליהם על הרוסים, האם באמת הם שורפים את הבתים וכל המזדמן בדרכם, והאם הם אונסים את הנשים בברוטליות. אולגה דיברה אליהם בשקט, בשפתם, ואישרה מה שהם אמרו ועוד הוסיפה לדברים משהו מהמעללים שבני ארצם עוללו לנו, ואולגה ייחסה אותם לרוסים. הם היו מאזינים אחוזי-אימה ומתקשים להאמין, ואנחנו ראינו איך המעשים של בני עמם, שכנעו אותם וקיוויתי שיאמינו לנו שאכן ברחנו מפני הרוסים.

צעיר במדים שידו הימנית נתונה בגבס והוא נשען על קביים היה משוכנע שאינני מבינה אותו והיה מדבר אל כמה ראשי שיבה שהסתופפו בקרבנו ואל עיניהם הכבויות שהביטו בו כמו בגיבור, הוא היה מזהיר ואומר להם שבימים אלה הם חייבים להיות ערניים, ושיש להיזהר מכל זר שנקלע לכפר.

החצר התרוקנה והשולחן והארון וכל מדף בחדרנו הקטן היה מלא דברי מאפה ובשרים מהמתנות שהביאו לנו אנשי הכפר, שהפינוי שלהם היה כבר צפוי ולקראתו היו שוחטים את הבהמות ואת החזירים ומעבדים אותם למזון אותו ייקחו עמם כצידה לדרך. סיפרתי לחברותי מה ששמעתי מהצעיר, ודבריו הדאיגו אותנו. כל אותו יום לא יצאנו מפתח החדר. האירועים סביבי רדפו זה את זה. לא יכולתי לעצור בעד השיניים שנקשו למראה לובשי המדים שראיתי מבעד החלון. אלה באו ופיהם יורה פקודות, והכפריים נראו עומסים את מטלטליהם ומשפחותיהם על עגלות לצאת את הכפר. המאושרים בעגלות ואחרים ברגל. וברקע נשמעו קולות תותחים עמומים שבישרו את קרבתה של החזית אלינו. לפנות ערב נכנסה בעלת הבית להיפרד מאתנו. בהסתירה את מבטה מעינינו רעד קולה, גם היא יוצאת לדרך, בפקודת הצבא על האזרחים לפנות את הכפר עד הבוקר, אמרה וב"גריס גוט" בפיה נעלמה. חשנו בטבעת ההולכת ומתהדקת סביבנו. אילו אך ידענו את הדרך לנהר, היתה בלבי התפילה.

כמו בשיטפון עכור הציפו לובשי המדים את הכפר, פשטו לחצרות הבתים, היו מקימים אוהלים ומטבח צבאי. חשתי עצמי אבודה. השינה רחקה מאתנו. הפצעים שהצלחתי להסתיר מחברותי הציקו לי ונאלצתי לחשוף אותם והייתי מפצירה בהן שאם יחליטו לברוח אני אשאר. לעולם לא ינטשו אותי, הבטיחו. נקלענו למבוך וידענו שאין לנו מוצא.

מה שנחליט יסכן אותנו. אם נישאר אחרי פינוי האזרחים ברור שיראו בנו משתפות פעולה או מרגלות, כל ניסיון בריחה ייכשל, כי הצבא כיתר את הכפר.

למחרת נשארנו בחדר והיינו מרבות בשתיקה, שמבעדה חדרו אלינו הפקודות מפי אנשי הצבא. ישבנו ליד השולחן, ובמעזי אחזו רבבות השיניים של מרבי רגליים ולא הצלחתי לעצור ברעד. עיניה של אולגה היו מצועפות, וחשתי בידה של אנה כששמעתי קולות מגפיים קרבים. הם עלו בשתי המדרגות וכמו בפטיש היו הולמים במוחי, וכבר הוא ניצב בפתח, קומתו אילצה אותו לכופף קלות את ראשו בעברו את הסף ומולנו עמד קצין גרמני. זהו. זה הסוף, אמרתי ושיני נקשו כשהשיקו הדרבונות במגפיו להצדיע בעמידת דום. יד ימינו שהונפה הסתחררה והיתה צרה עיגולים עיגולים בחדר שהסתחרר, וראיתי את היד שנעצרה באוויר, ודברי הגרמני הגיעו אלי. כמו היה נואם בחוצות לפני רבבות קוראי "זיג-הייל" הוא התחיל לדבר בפתוס, כשידו המושטת חולפת על המדפים העמוסים עדיין מכל טוב: "יותר אתן לא תאכלנה לחם חסד, הרייך השלישי פורש מעליכן את כנפי חסותו, אתן תעבודנה למען המולדת שתגן עליכן". שוב נקשו הדרבונות במגפיים והוא קרב אל אולגה והודיע לה שיחד עם אנה, עליהן להתייצב למחרת היום לעבודה במטבח צבאי, ולי – הוא נעץ בי שני גלידי קרח – יש עבודה במשרד, המפקדה. "אם יפר חייל פקודה ויבקר פה אחרי השעה שמונה בערב, עליכן לפנות למפקדה שמעבר לרחוב", אמר לפני צאתו, נעמד במועל יד וחזר על הברכה, כשעדיין הייתי מביטה בו כמו במחזה אבסורד.

בינתיים שמעתי את הניבים השונים של השפה, לא חששתי יותר מהידיש שעלולה להשתרבב בדברי והתחלתי לדבר גרמנית. למחרת היום יצאנו מהבית. חיילים מילאו את הכפר. חברותי היו נעצרות במטבח הצבאי, בחצר הסמוכה, ואני המשכתי.

רקותי הלמו במוחי כשעמדתי ליד המפקדה. הרעד לא איפשר לי לשלוט באצבעותי שקמצתי לאגרוף ובו הלמתי בדלת. איש לא שמע. הייתי בפתח, נשימתי שנעצרה הפסיקה את הרעש באולם. בראש זקוף קרבתי אל השולחנות אליהם הסבו החיילים בתוך ענן של עשן. וכמו מאליהן היו רגלי מוליכות אותי ולאוזני הגיעו מלים שהתנגנו בי כמנגינות ערבות: "שחרחרת חטובה". "איזו יפהפיה." "הונגריה טיפוסית". יכולתי לחייך אליהם, כי המחמאות, ובמיוחד זו האחרונה, עודדו אותי. אמנם בעבר הייתי גאה להיות צ'כית אך הפעם ניצלתי תודות לכינוי שלא אהבתי.

הבטתי בשלט "משרד" ולא הספקתי לחשוב מי או מה מצפה לי מעבר לדלת, ואחרי ששמעתי את ה"יבוא" ישב מולי, בכורסה, קצין מבוגר מאוד ושערותיו ספק בהירות ספק

שער שיבה. הישרתי מבט אל הכחול המקפיא של עיניו שאמדו אותי. נשמתי לרווחה כי נוכחתי שעמדתי במבחן. הוא הטיל עלי לחלק אספקה קטנה לחיילים שבעמדות מסביב לכפר. העבודה לא תהיה קשה, אמר, כי המחסנים ריקים ומעט מאוד נותר לחלוקה.

בבואי למשרד היה נטפל אלי אחד השומרים שהיה מבקש ללוותני ובקושי נפטרתי ממנו. כששבו חברותי מהעבודה סיפרו על המורל הירוד בין החיילים שלא הסתירו את הייאוש וקיללו בנוכחותן את ה"מלחמה הארורה".

נעדרתי יומיים מהעבודה בגלל מחלה ובשבי למשרד מצאתי את הקצין כשראשו בידיו הנשענות על השולחן שלפניו והוא בוכה. ישבתי מולו והאזנתי למלים שבין הדמעות, על בתו בברלין, שעליה לרדת למקלט ולעלות ממנו בלי הרף יחד עם בנה הקטן בגלל ההפצצות הכבדות.

חשתי הקלה. היה לי על מה לבכות ומזמן לא בכיתי כך ולעיניו של אחד מהם, כשברקע הזדעזעו השמשות מהד התותחים.

בצאתי הפעם מהמשרד, לא דחיתי את הגרמני שחיכה לי. חשבתי שאולגה צודקת ואם לא יהיה לי חבר מביניהם אני עלולה לעורר חדש. בכיו של הקצין והשמשות שהצטלצלו היו לי כפעמי ניצחון. "האם אני רשאי, העלמה" שילב את זרועו הפנויה מנשקו בזרועי "אנא, הרשי לי ללוותך".

הוא היה בלונדי ממוצע קומה ובפניו המצולקות שטו עיני תכלת מימיות. כשנפרד ממני ביקש שאסכים להיפגש אתו.

האיסור שחל על החיילים לבוא לביתנו הקל עלי. פגישותינו בערבים היו תחת כיפת השמים והיו קצרות. הוא הרבה לדקלם באוזני קטעי שירה שאהב, היה חובב מוסיקה, מהנדס, ושמו היה מקס. למחרת הפציר בי לשיר אתו שיר אהבה על השמש הירח והכוכבים, שיהיה לי למזכרת ממנו, והוא היה שר אותו באוזני ברגש ובערגה.

המלים היפות, החיבוקים והנשיקה ללילה טוב היו מכוונים כולם ללילי ולא אלי. ראיתי את הירח במלואו ושבתי אל הירח שהשקיף עלי כשהייתי רכונה על אדן החלון בביתי בלילה האחרון.

שלוש נקישות על הפשפש בגדר היו אות ההזמנה לפגישה. מדי ערב בצאתי ייחלתי לפעם האחרונה. הוא היה מפציר בי ומבקש את קרבתי ואני הייתי אסירת תודה למחלתי שהחריפה ובעזרתה ניצלתי מכל מה שמעבר לחיבוק או לנשיקה.

אולגה ואנה שמעו בעבודתן את החיילים שדיברו על תזוזה אפשרית ועל נסיגה של הצבא מהכפר. במשרד הייתי מאזינה לחדשות יחד עם הקצין. "כוחותינו נסוגים בהתאם לתכנית" בישר הקריין ובתום החדשות בקעו מהמקלט שירי לכת מלהיבים. "מה יהיה עלינו". אמר בדאגה, "הם אינם אומרים את האמת, המצב קשה מאוד. אנחנו מנותקים והאספקה והציוד לא מגיעים." ובתוכי כירסמה דאגה אחרת.

בערב בא מקס והיה רציני מאוד והחיוך בו היה פוגש אותי נעלם. עמדנו חבוקים ועדיין לא אמר מלה. את הדומיה הקרה הפרו רעמי התותחים שכבר נשמעו היטב. האזנו להם שותקים. צר לו, התחיל לדבר לאט, בורר את המלים, יש מצב הכן, הצבא נערך לתזוזה עוד הלילה. נרגש מאוד היה כשמיהר לנתק את חיבוקו, ביקש שאשמור על עצמי עד שנשוב וניפגש. הוא הניח בידי פתק מקופל ובצעדי ריצה נעלם.

מחשבתי התרוצצו מבלבלות בין השמחה שהשתחררתי ממקס לבין אי הוודאות. פתחתי את הפתק והראיתי לאולגה ולאנה. באותיות דפוס יפות נכתבו בו פרטיו האישיים וכתובת באמריקה שם אוכל לפגוש בו אחרי המלחמה. ב-נ.ב. הוסיף שהאות בו היה מזמין אותי לפגישה יהיה גם אות הפרידה ממנו וסימן שהצבא יוצא מהכפר.

תחושת ההקלה בסיום המפתיע של הרומן עם מקס לוותה בחרדה. מה נעשה אם הצבא יבקש לצרף אותנו בנסיגה, הם הבטיחו לשמור עלינו. האם נצעד בשורות הצבא שלהם. ואיך נוכל לסרב כשהרוסים, שכביכול מהם ברחנו, תותחיהם כבר קרובים. ידעתי שאם נחליט להישאר זה יהיה הסוף. אין ספק שיחשדו בנו וימהרו להיפטר מאתנו.

שכבתי במיטה וחשבתי מה יהיה עלי במצבי שהלך והחמיר. ואז נכנס אלינו במפתיע קצין שביקש מאתנו לארוז את חפצינו ולהיות מוכנים, וחזר על הדברים ששמענו ממקס.

עדיין היינו מתלבטות והקצין שב והיה מצטדק שלצערנו אין בידי הצבא רכב ואף לא עגלה להעמיד לרשותנו ויהיה עלינו ללכת עם החיילים ברגל. ראיתי את ההפתעה בעיני חברותי ואני עצמי נדהמתי מהתושיה שבאה לי: לפתע הפשלתי בזהירות את השרוול של כותונת הלילה וכשהביט בפצעים אמרתי לו, נועצת בו מבטי, שככה כל גופי וגם כפות רגלי, והוספתי שאני מבינה את חומרת מצבו של הצבא, שחברותי תלכנה עמם, ואני אשאר. הוא היה נבוך לרגע, התלבט ושב להיות הקצין והמפקד התקיף בהחלטתו לא להשאיר אותי לבד, והסכים שגם חברותי יישארו, ויחד נעבור, למחרת, לבונקר של הצבא שיש בו כל שנצטרך והוא ערוך לשהייה ממושכת.

התפללתי בדרכי, ותהיתי על יד המקרה, כמו מחלתי שפטרה אותי מיחסים קרובים עם מקס ושהצילה אותנו גם הפעם. שמעתי פקודות רמות, אחריהן רכב נע בכביש, והאזנתי עוצרת נשימתי לשלוש הנקישות. מכס נפרד ממני. הצבא הלך והתרחק מהכפר. לא יכולתי להירדם ובדממה שהשתררה אחרי המהומה הצבאית הגדולה, נשמעו היטב רעמי התותחים.

התעוררתי בבוקר לקול הדממה. לא נשמעו געייתה של פרה או קריאתו של תרנגול. מיטתי ניצבה בקרבת החלון, השקפתי בעדו וראיתי את השלג הלבן שירד כל הלילה וכיסה את עקבות התכונה הרבה שהיתה אמש. איש לא נראה בכפר, חוץ לזקנים בודדים שהולכים בקושי, אמרה אולגה שיחד עם אנה שבו משיטוט בכפר הריק.

חשתי כמו הייתי תלויה בין שמים וארץ. הגרמנים יצאו והרוסים טרם הגיעו. נבהלתי מהמחשבה שמא חלילה ישוּבו הגרמנים, וייחלתי לבואם של הרוסים.

לפנות ערב ראיתי בכביש דמויות עטופות שקרבו אלינו, אולגה יצאה והזמינה אותם. כמו הבצל המשיר מעליו את הגלדים הם עמדו לפנינו והיו מסירים מעצמם את המעיל, את האפודה, מצמר כבשים, את מגיני האוזניים, את הכובע ואת הסודר שהגנו עליהם מהקור.

בקושי יכולנו להבין את מה שסיפרו לנו, הם היו מדברים בהתרגשות ובחיפזון: בתחילת המלחמה, כשהצבא הגרמני היה מתקדם מהר בתוך ארצם הם היו אוספים צעירים וצעירות רוסים רבים, מהאזורים שנפלו לידי הגרמנים. הם לא לקחו אותם בשבי, והיו שולחים אותם לגרמניה להיות כוח עבודה במקום הגברים שהלכו למלחמה. מישוּהו הזהיר את ה"נטשות" וה"פוולים". כך כינו אותם הכפריים, וכשהגיעה העת, הצטיידו בבגדים ובמזון, נטשו את הבית של מעבידיהם, נעלמו למקום מסתור ביער, שם היו מחכים לבואו של הצבא האדום. אחרי שרוו את צמאונם והיו שבעים מכל השפע שהגשנו להם היו משולהבים, ובמצב רוח מרומם הבטיחו, שהניצחון קרב ושהרוסים כבר באים.

בשפתנו העילגת שקצתה היתה צ'כית וקצתה רוסית גילינו להם את האמת, איך ברחנו מצעדת המוות, ושלרוע מזלנו אבד לנו האודר הקפוא אותו רצינו לעבור ובמקום להיות חופשיות שם, אצל הרוסים, הגענו לכפר הזה ואליו הגיעו אחר כך החיילים הגרמנים. נבהלתי מהספק שניבט מעיניהם בי ובחברותי וראיתי את הלגלוג שהיה צורב.

אנה קרבה אליהם, הישירה מבט לעיניהם ובאחת הסירה מעל ראשה כובע קטן סרוג, גם אני זרקתי מעלי את המטפחת שנקשרה לראשי וכמוני נהגה גם אולגה ששערה הבהיר עדיין לא צמח.

בחיבוקים, בנשיקות ובדמעות נשזרו בקשות הסליחה מפיהם וכמו לפי הזמנה הגיע סטשק עם בקבוק וודקה שרק הוא ידע את מקום המצאו במחבוא בבית מעבידיו. השקנו כוסות לנצחון הצבא האדום. הוודקה המסה את לבם ואנחנו היינו מצרפות את קולותינו לשירי מולדת ולשירי אהבה מלאי ערגה שאת מנגינותיהם הכרנו.

בעיטות מגפיים בדלת ואגרופים הולמים בה, העירו אותי למחרת בבוקר. הסטתי את הווילון וראיתי את נטשה חוצה את החצר, והיא שבה וצועקת את שלוש המלים: "נשי טנקיסטי ידות" 'הטנקיסטים שלנו באים'.

עידן אי הוודאות תם. עוד מעט יגיעו הרוסים. זכרתי את חשדנותם של הצעירים ואז חשבתי בלבי ששמחתם איננה שמחתנו. בעזרת אנה יצאתי מהחדר וישבתי עטופה במקום ממנו יכולתי לראות את הכביש הראשי. היה יום שמש חורפי ללא ענן, השלג היה מסנוור, ימים אחדים שהיתי בחדר, ונשמתי מלוא ריאותי אוויר קר וצח. הייתי עוצמת את עיני מול השמש. הרוח לא נשבה והיה שקט מאוד. לפתע נשמע רעש של מנוע בודד. הוא היה קרב במהירות ועד שפקחתי את עיני זיהיתי את האופנוע וראיתי את הרוכב עליו, את החייל הראשון במדי הצבא האדום. פעימות לבי הואצו מאוד, סומק עלה בפני ובלבי היו השמחה והחרדה דוחקות זו את זו.

האופנוען עצר באמצע הכביש ומיד הקיפוהו הצעירים והצעירות הרוסים והיו נתלים עליו ועל האופנוע צמודים כמו באשכול, והיו הומים סביבו כמו נחיל דבורים מזמזם סביב מלכתו, והיו מביטים בו כמו על המושיע וממטירים עליו שאלות ונשיקות.

אולגה ואנה מיהרו אליהם. הם התאספו יחד באחד הבתים, שם פרש לפניהם הסייר מפה, סימן עליה את ציר ההתקדמות של הצבא ושרטט להם את קו החזית. את הבחורים גייס לצבא בו-במקום, ומבין הבחורות רק את אלה שהביעו רצונן להתנדב. ליתר הבנות ולנו אמר שעלינו להתאזר במעט סבלנות ושבקרוב, הוא מקווה, תקום רשות אזרחית בכפר.

כעבור כמה שעות שב הכפר וקם לתחייה. משאיות עמוסות חיילים, טנקים כלי רכב שונים חלפו בשיירה בכביש שרעד תחת העומס והם היו דוהרים ופניהם לחזית.

כמה חיילים נכנסו אלינו, קיבלנו אותם באוכל ובמשקה והם חייכו על נסיונותינו הכושלים לדבר בשפתם. הם הודו לנו ומיהרו אל רכבם. לפנות ערב הגיע קצין. אכל ושתה והמשיך לשבת. הוא רוצה לשמוע אותנו, אמר. חשדנותי רפתה לנוכח מבטו הקורן וקולו החם. סיפרתי לו דברים מקוטעים, שוקלת מה לגלות לו ועל מה לכסות בינתיים, ואולגה ואחר

כך אנה היו נכנסות לדברי כמתחרות על הזכות לספר. לפתע הפסיק אותנו הקצין: "איר זענט דאך יידישע קינדעלעך!" "הרי אתן ילדות יהודיות" אמר.

הוא התחבק והתנשק עם כל אחת מאתנו, היה מאמץ אותי אל לבו, מביט בעיני ומנענע ראשו בצער, וזוויות עיניו הבריקו. פניו הרצינו כשביקש שנהיה זהירות ושלא נגלה את זהותנו עד שנגיע למקום מבטחים. כדי לשכנע בדבריו שנשמעו לנו תמוהים, על הרוסים שהם אנטישמיים, הוא סיפר על גורלן המר של שתי אחיות שהצליחו להתחמק מהגרמנים וחיילים רוסים ירו בהן, אתמול בכפר סמוך. הוא איחר להציל אותן אך הספיק לשמוע את החיילים יורים בהן וצועקים "לגרמנים נתתן ולנו לא?!"

כשנפרד מכל אחת מאתנו זכרתי את אבא בערב יום הכיפורים לפני צאתו לבית הכנסת. אבא היה מניח על ראשי ועל ראשי כולנו את ידו האחת וספר התפילה בידו השנייה והיה מברך אותנו. שוב יהיה עלינו להעמיד פנים, התעצבתי. וכאילו קרא הקצין את ספקותי שב וישב על כסאו ואמר שעדיף ש"יהלל זר ולא פוך" אבל הוא נאלץ לספר לנו על עצמו כדי שנאמין לדבריו. אז אמר שלא אחת רצו לקדם אותו, ושהודות לכישוריו יכול היה להגיע לצמרת בקצונה אבל הוא ויתר והיה דוחה כל הלעאה בדרגה, כי רעיו לנשק לא שכחו אף פעם להוסיף לשמו ולדרגתו "טוט יברי" 'אותו יהודון'.

חיילים המשיכו לבוא, היינו מקבלות אותם יפה אך נזהרנו והיינו ממעטות לשוחח עמם. כאות תודה קיבלנו מאחד החיילים חוברת שהיתה בידי כל אחד מהם, תמונתו של סטלין כבשה את כל השער ומתחתה כמו סיסמה: "זה סטלינה זה רודינה" 'בעד סטלין בעד המולדת'. בספרון היו שירי לכת פטריוטיים.

פצעי הכבידו, התקשיתי לעמוד על רגלי, והייתי שוכבת או יושבת במיטה וראיתי את חברותי שהיו מצחקקות ומסתודדות עם שניים מהחיילים ואחר כך יצאו כולם יחד.

הן שבו ופניהן היו משולהבות ואמרו שהחיילים הצחקו ושעשעו אותן והם בילו יחד. בלילה כשהיו בטוחות שנרדמתי התחלחלתי, זה לא היה בילוי תמים כפי שאמרו לי.

כאש בשדה קוצים פשטה השמועה. החיילים באו בכוונה ברורה. חברותי התלוו אליהם תחילה מרצונן, אחר כך היו נגררות בכוח על ידי החיילים, עד שפעם יצאו ולא שבו עוד.

קראתי בשמה של אנה, אחר כך בשמה של אולגה, עיני היו זולגות דמעות וצעקתי בכל גרוני, לשווא. יותר לא ראיתי את אנה, שהיתה מעודדת אותי והיתה משיבה את נפשי במזג הנעים והנוח, ולא את אולגה שהיתה החזקה בינינו.

בפחד ראיתי את החיילים שהמשיכו לבוא, חשתי חסרת אונים. הייתי יושבת במיטה ומבקשת מהחיילים שניערו מעצמם את השלג בפתח, שיתכבדו בכל כאוות נפשם. אחד מהם קרב אלי והיה נועץ בי עיניים והיה שואל בקריצה האם יוכל לבלות איתי, הפשלתי את השרוול והוא נבהל ממה שראה ומחשש הידבקות במחלה מיהר לצאת לדרכו. מלאתי חרדה מהדמדומים שירדו ובישרו את הלילה הקרב. הייתי לבדי, לא העליתי אורות והחשכה הכבידה ובקושי יכולתי לשרת את עצמי. שכבתי מכווצת במיטה רועדת מקור ומכווצת בפחד. למחרת לא הצלחתי להגיע לתנור ולהבעיר בו אש. התנחמתי שגם זו לטובה, כי בעקבות העשן מהארובה עלולים לבוא החיילים. ובכל זאת הם באו, בודדים, ואחרי שראו רק אותי היו ממהרים לצאת.

מבעד חלוני הייתי רואה את המשאיות ואת הטנקים הרועשים בעקבותיהן ומתיזים את הבוץ שהשחיר את השלג. לא ידעתי מה לעשות. הייתי לבדי וגם לשרותים התקשיתי להגיע. שמעתי צעדים כבדים ובוטשים, והם היו הולכים וקרבים והגיעו לדלת שנהדפה בבעיטה אחת, והפתח היה חסום בהר-אדם ענק העוטה על גופו סרבל כהה שהיה מרופש ומזוהם וכוהל עז היה נודף ממנו, הוא הגיע עד אלי וסחרר את ראשי. הוא התנודד על רגליו וקרב אל מיטתי ואני הצבעתי לעבר המאכלים והייתי רומזת לו שיתכבד. הייתי אבודה ורעדתי למראה אטימותו, ועודני חושפת לעיניו את הפצעים על זרועי שבתי ואמרתי לו:

"יה בלנה" 'אני חולה', הייתי שבה וחוזרת על המלים שלמדתי מפי החיילים, וראיתי לתדהמתי שתי עיניים יורות אש מהמפלצת שלא רואה ולא שומעת, וכבר היה הענק יושב על המיטה, וכפת הגורילה היתה מתקרבת אלי ואחרי שזרק את השמיכה מעלי חשתי בציפורני הטרף שלו הנוגעות בגופי. ראיתי לוע שחור ומכוער נפער בפרצופו ומבין שיניו עלה אד דוחה של כוהל מלווה שיהוק ועוד שיהוק ואחר כך ממש לתוך עיני נפלטו המלים: "יה חצ'ו טביה" 'אני רוצה אותך'. הוא היה משהק וחוזר על המשפט ועיניו המאיימות ירו גיצי אש. ידיו כבר היו מגששות בגופי ולפתע גהר עלי בכל כובד גופו, ומהסחי ומהכוהל אבדו לי עשתונותי לרגע.

אזרתי את כוחותי והייתי דוחפת אותו כמו שמשון את העמודים ובו-בזמן זחלתי בשארית כוחותי מתחת לגופו, אל צידי המיטה, והייתי נחנקת ובלי נשימה ולא מרפה מתחת למשא הכבד שהתחיל להתרחק עד שהשתחררתי בגלל שכרותו.

בקור עז, כותונת לילה לגופי ויחפה, עמדתי בכביש. גופי המפרפר רעד, ידי כיסו את פני ואני בכיתי.

שמעתי רכב ושריון קרב ולא זזתי, הטנקיסט צעק מרחוק שאפנה את הדרך. לא הגבתי. התייפחתי.

שני חיילים קפצו מרכבם, אחד הטיל עלי את סדינו לכסות אותי והשני רץ לבית עליו רמזתי. יחד אתם שבתי לחדר. בחצר ראיתי את השיכור שהיה מוטל בפניו בבוץ והחיילים היו בועטים בגבו בנעליים.

הם נכנסו לחדר, הבעירו אש בתנור ואני התעקשתי לבוא אתם אפילו הם בדרך לחזית. הם הפצירו בי שאשאר והבטיחו לשלוח עזרה. כעבור כמה שעות הגיע רכב צבעי, הנהג חיכה עד שאתלבש ויחד נסענו למפקדה הקרובה. הפצעים הרבים על גופי העסיקו את החובש ואחרי הטיפול יצאתי מהמרפאה חבושה מכף רגלי ועד ראשי, כמו מומיה חנוטה. בעיני שנותרו גלויות ראיתי את העגלה בה הושיבו אותי בזהירות כאילו הייתי בובת זכוכית שבירה, ובעגלה רתומה לסוס יצאתי להמשך הדרך.

אהבה בצל המלחמה

את רוב שעות היום היינו מבלות בחזרנו הקטן בכפר הגרמני אליו הגענו אחרי הבריחה מצעדת המוות. כמעט שלא דיברנו עם האזרחים הגרמנים, שפגשנו בדרך לעבודה או בשובנו. חששנו שניב היידיש המתובל בגרמנית, בה דיברנו, עלול לעורר בהם חשד. בשעות הבוקר נפרדתי לכמה שעות מחברותי. הן היו הולכות יחד לעבר מאהל ענק, שכבש מקום ניכר בכיכר הכפר, בתוכו היה המטבח הצבאי בו הכינו את האוכל למאות החיילים, שהיו מפוזרים בעמדות שסביב לכפר.

ואני, בגלל מגבלותי הבריאותיות, שלחו אותי לעבוד בבניין המפקדה. מסביב למפקדה עמדו שומרים חמושים יומם ולילה.

באחד הימים, בצאתי מהעבודה, נצמד אלי צילו של חייל גרמני. נרעדתי בכל גופי, כשראיתי שהוא מאט את הליכתו, משווה את צעדיו לפסיעותי, משיג אותי, קד לפני קידה, ושואל בהיסוס ובאדיבות, האם אני מסכימה שהוא יצטרף אלי וילווה אותי לביתי.

במשך כל שעות היום, ובכל אשר עשיתי, הייתי ערה וזהירה מאד. אסור לי לשכוח, אף לשנייה אחת, מי אני, ושאני חיה כאן בזהות בדויה. אני חייבת להרחיק מעלי כל צל של חשד. מסיבה זאת הרגשתי צורך להפגין כלפיו פטריוטיות סולידרית להתחשב במצבו כחייל במלחמה, ובלית ברירה הסכמתי.

למחרת היום, בצאתי מהמשרד, עצרתי לרגע, לבי הולם, ונשימתי נעצרת למראה המלווה המצפה לבואי, ועל פניו הפעם חיוך נבוכ, וקריצה קלה בזויות עיניו, כאילו אנחנו כבר מכירים מזמן. גם בימים הבאים הוא התלווה אלי והיינו צועדים יחד. הוא היה מעביר את נשקו לכתף ידו השמאלית ושילב את הימנית בידי. כשהגענו לביתי, לחצנו ידיים, החלפנו חיוכים ו"אוף וידעזעהן" - "להתראות".

יום אחד, בתום הבילוי, בשעת הפרידה, הוא השהה את ידי בידו, הישיר אלי את מבט עיניו, וביקש ממני לשוב ולבלות איתו פעם בערב, בתום תפקידו. הוא ראה את תגובתי, ומיהר והוסיף, כאילו כדי לגרש ממני כל חשש, שאין לי מה לדאוג באשר ל"רנדוו", לפגישה איתו, כי בגלל המצב בחזית, שהולך ונעשה גרוע, רעמי התותחים כבר נשמעו, ממרחק במעומעם. הם חיו במשטר חמור מאד, ובהתאם לפקודה החדשה, אחרי השעה שמונה בערב, אף חייל לא הורשה לשהות מחוץ למחנה.

היינו נפגשים בשעות בין הערביים. ראיתי את הדאגה בפניו. הוא דיבר אתי בגלוי על הנעשה אצלם, על המורל הירוד ועל הרגשת התבוסה של הצבא שלהם, ואני האזנתי לו בלב הולם.

בערבים, היינו נפגשות שלושותנו, מספרות על העבודה של היום שחלף. שתי חברותי שאתן ברחתי מצעדת המוות, עבדו עם החיילים והן שמעו אותם מדברים ביניהם בגלוי, בלי כל חשש מפניהן, על הגעגועים לבית, על חיהם המבוזבזים ואיך שהם מקללים את המלחמה הארוכה, וחשים בתבוסה הקרבה.

ערב אחד הגיע החייל שלי כולו נסער. היה מעתיק את משקל גופו מרגל לרגל, משפשף את כפות ידיו, מביט בי, ועדיין המשיך ושתק. כעבור זמן שנראה לי כנצח, הוא חיבק אותי

ונשק לי. הופתעתי מאד. זאת היתה הפעם הראשונה. רעד וצמרמורת חלפו בגופי. הוא, החייל הגרמני, נשק לי. וכדי לא לאבד עשתונות, אמרתי בלבי, שהוא לא נשק לי, אלא לנערה ששמה לילי, השם הבדוי שלי.

למחרת היום הוא היה עצוב מאד. דיבר בגעגועים לחיים אחרים. על הסלידה מכל מה שקשור לצבא, וסיפר לי על עצמו. קוראים לו מקס, מהנדס במקצועו, חובב מוסיקה קלאסית, ויש לו חלום אחד בלבד: להגיע לאמריקה בתום המלחמה.

הצבא הגרמני התחיל לסגת, וגם היחידה של מקס התכוננה לצאת מהכפר. הפרידה ממני היתה לו קשה מאד. זמן רב החזיק אותי חבוקה בזרועותיו. חשתי מבעד למדיו את הולם לבו. בסוף הוא אמר שאם הלילה אשמע את שלוש הנקישות על הגדר – האות המוסכם בינינו להזמנה לפגישה – שאדע כי הפעם זהו אות הפרידה ממנו. הוא וכל הצבא יוצאים מהכפר, נסוגים לעבר ברלין.

בסלידה, אבל באיפוק, הרגשתי את נשיקות הפרדה והחיבוקים של החייל הגרמני, ושוב אמרתי בלבי, שאלה נשיקות ל"לילי", שמי הבדוי, ולא לי...

באחת הפגישות, בעוד אנחנו צמודים ומחובקים, מקס לימד אותי שיר אהבה ששרו באותם הימים. היה לו קול ערב והוא שר ברגש: "איך ליבע די זוננע דען מונד אונד די שטערנע, אמיינסטנס דוך ליבע איך דיך" בתרגום חופשי שלי: "אני אוהב את השמש הירח והכוכבים, אך יותר מכל אני אוהב אותך - וכמו אלה גם את רחוקה ממני כמו גרמי השמים".

בשובי לחדר, קראתי את הפתק שמקס תחב לידי לפני שהתרחק ממני בריצה. בסוף הדף אחרי מילות האהבה הוא הוסיף שתי כתובות, אחת בצרפת ואחת באמריקה.

בנ. ב. הוא כתב ששם ניפגש אחרי המלחמה ונתחתן.

אהבה בפאגודה

מי זוכר היום, איך היינו חיים פה, במקום הזה, פעם, כשסביב לנו הייתה רק שממה. ממזרח, עד למסילת הברזל ומעבר לה, כל השטח היה ביצה אחת גדולה. אחרי הגשם הראשון הפכה חציית הביצה למשימה בלתי-אפשרית, נאלצנו לוותר על ההרפתקה ולא יכולנו לקצר את הדרך העירה. רק חזירי הבר היו חוגגים במדמנה, ובלילות החרידו את שנתנו יללות התנים. חלקת האדמה שעליה הקמנו את המשק הייתה זרועה קוצים מכל הסוגים, בהם אחד שובב, עכובית-הגלגל, שיצא במחול ותוך גלגולים בעזרת רוח קלה היה קולט בדרך "טרמפיסטים" והולך ומתעטף בקוצים זוטרים עד שהגיעו לממדים גדולים, ומרחוק נראה כצמד אוהבים מחובקים המתקדם יחדיו ברחיפה. קוץ זה היה האכזר מכולם, ידע לשטות בנו, ככל שרצינו להגיע אליו כן היה הוא מתרחק מאתנו, וממשיך לצבור היקף מתגלגל וחוגג את ניצחוננו, עלינו, על אויביו.

בעיית המגורים נפתרה בקלות יחסית. ראשון היה האוהל, שיתרונותיו רבים. כל אחד יכול להקים אותו בלי עזרת אנשי מקצוע, דבר חשוב מאוד בימי מצוקה ומחסור בידיים עובדות. הוא נוח מאוד להקמה, והפריטים הדרושים עמדו לרשותו של כל דורש. מי שחשקה נפשו בדיור ברמה גבוהה יותר, יכול לבנות לעצמו בתוך חצר המשק מגורים לטעמו, בתנאים הנתונים, יצירת יש מאין. לאן שהבטתי, סביבי, ראיתי שדה-בור, לא עץ ולא בית. בתוך מחנה האוהלים צצו פה ושם מגורים חדשים, מעין צריפונים קטנים. הכנתם הייתה פשוטה. אל ארבעה מוטות חיזרון, במבוק, שגדל בביצה, הצמידו פיסות בד גזור מאוהל בריטי, אלה היו ה"בדונים". שיירי פח מטולאים היו ל"פחונים".

לא ייאמן כי יסופר, שגם בתנאים האלה, התגלה במפתיע כוחו של הדמיון היוצר בכל תפארתו. החבר שמעון, הקים לעצמו וילה מפוארת בצורת פאגודה סינית קטנה. סוכה מענפי חיזרון. הוא סימן לעצמו ריבוע קרקע, הידק היטב את האדמה, עד שהייתה לרצפה חלקה ומוצקה, וניגש להקים עליה את ארמונו. ימים רבים עסק בבנייה, כי שעות מעטות בלבד עמדו לרשותו. כל היום היה קודש לבניין הישוב. הוא השכים עם עלות השחר ולפני צאתו לעבודה, וגם בתום יום עבודתו המפרך, הלך אל המעיין היבש שעל גדותיו היו קני החיזרון (במבוק), או אל הביצה, קשר מהם והעמיס על גבו ככל יכולתו. הציב אותם סביב לרצפה, קשר אותם צפופים זה לזה, עד שבמבט מבחוץ היו לקירות חיזרון אסתטיים בולטים בתוך השממה. המלאכה התארכה מאוד, ויום אחד כאשר הקירות הושלמו, וגם סכך דליל כיסה אותם, כמו גג, והפך את הסוכה למלון מפואר בעל אין ספור כוכבים, עמד שמעון בפני בעיה, שבמשך כל היום, בשעות העבודה המפרכת, לא התפנה לחשוב עליה.

לילות רבים לא עצם עיניו, חשב וחשב מה עוד ניתן לעשות, שהבילוי במקום יחד עם אהובתו ירשים אותה במיוחד.

למחרת השכים לעבודה כמדי יום, ובשובו, פרס את אוהל מגוריו לפיסות בדים וריפד בהן את פנים הפאגודה.

חלפו שנים, זכר לא נותר מהאוהלים ומהמבנים הזמניים, במקומם צצו בתים יפים שמילאו את החצר, ורק בפאגודה איש לא נגע, כמו על היכל הקודש שמרו על שלמותה. בפנים עוד הייתה מיטת הברזל שסיפקה אז הסוכנות, ועם השנים דבק בה הכינוי "מיטת הכלולות". היא תפסה כמעט את כל הרצפה, לידה נח ארגז תפוזים הפוך, שהיה בו שימוש רב בימים ההם, כשולחן או בתור כיסא, לפי הצורך, ועל השולחן-הארגז הייתה מונחת מחברת ששולי דפיה מרופטים, ופה ושם הם הולכים ומצהיבים, אבל יודעי דבר גילו שאת עיקר ה"צהוב" יש להפש בשורות שנכתבו. תעלומת המקום עוררה עניין רב, והיה מבוקש על-ידי עולי רגל רבים. התנאי האחד לכל זוג שרצה לזכות ולבלות לילה ב"מיטת הכלולות" בפאגודה היה התחייבות מראש להוסיף למחברת, למחרת ליל האהבים שלהם, משהו מחוויותיהם האינטימיות, בהשפעת המקום המיוחד הזה. דברים שישמשו כ"מדריך שימושי" לזוג שיבוא אחריהם.

סיפורי "אלף לילה ולילה" וכל מה שנכתב ב"קמא סותרא" בטלים בשישים ומחווירים למקרא הדפים המצהיבים האלה, ובעיקר אם מבינים את מה שמסתתר היטב בין השורות...

הצ'ופצ'יק של הקומקום או: בלי קומקום בבית

יום יום, עם תום העבודה, שתחילתה עם הנץ החמה, מיוזעים מלוכלכים ועייפים מעבודה מפרכת, נפגשנו בחדר האוכל לארוחת-ארבע. "על כוס קפה" כנהוג בימינו היה עדיין חזון לעתיד, התגשמות חלום. לא היו בהישג יד לא הקפה ולא הקומקום, שהיום הוא כלי נלווה צמוד, כ"קובץ מצורף" בדמות תרמוס-ספל או כפי שהוא מכונה בצליל אליטיסטי אלגנטי יותר הבק, שעניינו תצוד אותו בכל אשר נפנה. הוא צמוד לשולחננו בנאמנות בבית,

בעבודה מול המחשב, או ביישיבה בכורסה מול הסרט. משנה חשיבות לו כמשמש פסק זמן נפלא לנבחרי העם שלנו במסדרונות הכנסת, הקפה וזמן ההנאה ממנו על חשבוננו, כמובן, אם בבית קפה מסתלסל לו האד משולי הספל להוסיף משנה סקרנות בכך בת זוג היושבים ממול. ובכל אשר נפנה, ילווה אותנו ניחוחו הנפלא. רק בקיבוץ, בימיו הראשונים, היה הקומקום הזה נשמע טמא כדבר שהס מלהזכירו, כקללה יישמע, רחמנא לצילן! יצור זר ומוזר, חיזר, לא מוכר, מפחיד שיש להיזהר מפניו כמפני אש מתפשטת, המכלה את כל הטוב שבשיתוף. על כן גזרו את דינו לשמד אלה העומדים על משמר השוויון ופסקו הרואים את הנולד והוא אסור ולו בהזכרת שמו בלבד. וכל – כך למה? ראשית: הוא נוגד את כל כללי השיתוף. שנית- לא פחות חשוב מהראשית – הוא מהווה מכשיר אנטי-חברתי מובהק. כתוצאה ממצב דברים זה נפגשנו, כאמור, מדי יום בחדר האוכל. הסבנו ליד שולחנות עץ גדולים, לא מהוקצעים, שני ספסלים לצדם, המיועדים לשישה או שמונה איש, להסב לידם בנוחות. בלהט דיון מעניין כאשר ה"איזמים" תופשים תאוצה, והקולות שואפים מעלה מעלה, הסתופפו והצטופפו עד שקלטו את כל המגלה עניין בבעייה הנידונה, אשר היא עצם העניין ועומדת ברומו של עולם. שולחנות העץ היו פשוטים, ללא קרמיקה או פורמייקה, ואכן, בלי מאמץ יכולת לזהות – בין החריתות כמעשה דרדקים, שמות של חברים – שדימו את עצמם משכמם ומעלה, ובדרך זו קיוו להנציח את שמם ומקומם בהיסטוריה. ותרומה נוספת תרמו שיירי התפריטים שהוגשו לחברים אתמול שלשום, או מראשית השבוע....

במרכז השולחן נחו ספלים הפוכים, סימן להיותם נקיים. לצידם, מזה ומזה, כלי שהכיל פרושות לחם ואחד עמוק ממנו, קראנו לו "דיסייה" עשוי אלומיניום בלה מזוקן ומקומט, אך נכסף ונחשק כי הוא אשר הכיל את המתוק-מתוק המבוקש: ריבה מהולה במים, או לחילופין – מים שהכילו גם ריבה. זה היה הממתיק היחיד. סוכר היה יקר, נדיר, ואת תחליפיו טרם היכרנו. את הבליל המתוק יצקנו בכפית – אחת הייתה על כל שולחן והיא עברה מיד ליד – על הפרוסה ונגסנו בלחם בהנאה רבה. שטפנו בתה – מים עכורים, שקלחו בזרבוביתו של קומקום גדול ומרופט, אך היו טעימים מאד. והראייה: נגמר התה בספל ונותר "ביס" מהלחם – מילאנו את הספל שנית, נגמרה הפרוסה – מרחנו אחרת, נגמר התה... את ההמשך אתם כבר מנחשים.

בקיבוץ, ישבנו, אכלנו שתינו ושוחחנו, כולנו עדיין בבגדי עבודה, בלי עגילים גדילים ובשמים, אפילו לא מקולחים. לא היו לנו נכסים ולא היו לנו דאגות: הפריבילגיה של

מגורים באוהל שיחררה אותנו מעול נייעור שטיח, אוורור וסידור חדר. יכולנו להמשיך ולשבת יחדיו, להרהר, לקטר, לברר, לדבר ולדבר – עד שהגיע הקומקום לכל חדר, (בית? עוד היה חזון רחוק!) ו"קילקל" הכל...

גלידתי הכי טובה

בימים הראשונים של הקיבוץ שלנו, קיבוץ יקום, חיינו בצנע רב, כל המשאבים הופנו לקידום בניית - והגדלת המשק, הקיבוץ. בימים ההם, חיינו בצנע רב. השקענו בעיקר לילדינו הראשונים: אחת לחודש הייתה חלוקת " דברים טובים", כך כונו הממתקים העלובים, תואם אותם זמנים.. - כללה חפיסת שוקולד מריר אחת, חפיסה קטנה ביותר, בלא להתחשב במספר הילדים במשפחה, כמה סוכריות טופי עטופות בנייר מרשרש ובוהק, וכמה סוכריות, פשוטת, מתוקות וחמצמצות.

כל האוכלוסייה, אך במיוחד הילדים, ציפו לחוויה הקיצית הגדולה, היא הייתה שונה, כללה גם חלוקת גלידה שבועית לילדים. זמן רב לפני השעה היעודה, נהרו ילדים רבים מכל קצוות המשק, ופניהם אל מטבח הילדים. מתון מתון, בעקבותיהם ההורים, פעוטות בזרועותיהם, ותקווה בלב: אם יספיק- ויישאר בתום החלוקה לטף, אזי יזכו גם הם בלקיקה הקרה הנחשקת המתוקה.

כאש בין הקוצים פשטה שמועה- חיש התבררה כשמועט שווא... מפה לאוזן, מילד לילד נמסרה. איש לא ידע את מקור הידיעה, לפיה אחת החברות גודשת וממלאה את גביע הגלידה יותר מרעותה..מסיבה זו השתהו הילדים ולא מיהרו להסתדר בשורות לקבל את מנת הגלידה הנחשקת.

רק משעמדו הכן שתי החברות מאחורי השולחן, מיכל גלידה גדול לפניהן, וגביע בידיהן- מיהרו הדרדקים כולם לנטוש את ההורים, והסתדרו בשתי השורות. ברגע שהחלה חלוקת הגלידה, אז רק אז שוכנעו הילדים כולם, ולא חשוב באיזה טור עמדו – שמנת גביע הגלידה בידי הילדים בשורה המקבילה, מלאה וגדושה יותר..

בזמן הציפייה ללקיקה הנחשקת המתוקה- כבמקהלה צוהלת פצחו- נתנו קולם בשיר, שהתרונון בפי הילדים עד שהתחילו בשקיקה בלקיקת הגלידה..בסיומה ולנחמה פורתא

פצחו בשיר על שפתיים: "גלידתי הכי טובה- גלידה מצויינה, קנו אצלי בבקשה גלידה טובה..וכן –בשינוי קל: " אצלי גלידה הכי טובה גלידה מצויינה- קנו אותה בבקשה- גלידה טובה..גלידה חה חה..

כשר בכל מחיר

"שמחה רבה, אביב הגיע, פסח בא!" שרו ילדי הגן. בקרבת חדר האוכל, על הדשא הגדול העטור צמחייה מגוונת ופינות חמד של שטיחי פרחים מרהיבים בשלל צורה וצבעי העונה, פיזו ילדי חברת הילדים. ליד מחסן האספקה פרקו משאיות בזו אחר זו ירקות, פירות ושאר מצרכים לפסח. ההכנות לחג היו בעיצומן. תכונה מיוחדת, יוצאת דופן, הייתה בסביבות הרפת. השכלולים והאוטומציה הגיעו גם לכאן, חדרו לכל פינה והפכו סדרי בראשית.

כמעט שכחנו את דרכו של החלב פעם, בקילוח דק וריחני מעטיניה של הפרה אל הדלי, שם נטמע בקצף הלבן. מהדליים המלאים זרם החלב כאשד קל לתוך כדים גדולים. בעזרת משאבת יד קטנה הועבר למיכל בדרך לשיווק, לתנובה.

שעות עבודה יקרות ומרץ רב הושקעו בשמירת ניקיונם המתמדת של הכדים, הדליים ובכל הכלים שברפת. בשטיפתם היסודית היה טמון טיב החלב. אחת לשנה הם עברו שפשוף נוסף: לקראת פסח נזקקנו לאישור הרבנות, להוכחת כשרות הרפת שלנו, כתנאי לשיווק תוצרתנו. הרב הליברלי שחיתן את משפחותינו הגיע. כל הכדים והכלים הובאו לפניו, מוכנים לקבלת ברכתו. שעות טרח ועמל, מלמל תפילה לבורא, כל כולו שקוע במלאכתו בקודש - הגעיל את הכלים, שיהיו כשרים - כשלתע פרץ לעברו ועבר חיש בין רגליו חזרזיר ורוד קטן וחמוד שחמק מכלאו, מהדיר המרוחק מעט מן הרפת. בדוחק הרב שבין תריסר אחיו הוורדרדים, שעטים בשקיקה על כל פיטמה מזדמנת, לא נותר לו ולו דד אחד להיאחז בו.

נבוך ונפגע נטש את המערכה. כבחבלי קסם נמשך אל צלילי התפילה שעלו מכיוון הרפת, שם תמיד זכה לאהדה ונחמה.

המום ונדהם היה הרב, אך לא איבד את עשתונותיו. כיוון שאסור לו לזון את עיניו בחיה טמאה זו, לא כל שכן לכנותה בשמה, קרא לעזרת הרפתנים ואמר להם בקול מצווה: "בואו מהר! קחו מכאן את "הברווז" הזה!"... אחר כבוד רב נלקח "הברווז" בעל ארבע הרגליים, בדברי תוכחה ואזהרות, והוחזר לדיר לשביעות רצון כל הצדדים. הרב - הסומך תמיד על סלחנותו של הבורא - המשיך בעבודת ההכשר המושלמת.

עובדה. כמו כל אנשי היישוב שתו מהחלב שלנו גם חסידי בני-ברק ונטורי קרתה. שתו, רוו
וגדלו, פרו ורבו והיו לגוי גדול...